

Toute prise doit être jugée.

Opmerkingen over het Nederlandse prijs(proces)

DOOR LTZA I MR. M.D. FINK¹

Het prijsrecht voorziet tijdens een gewapend conflict in een rol voor zowel Defensie als Justitie. Omdat prijswetgeving in Nederland niet of nauwelijks meer bestaat en bovendien in de praktijk aanwijzingen bestaan dat het prijsprocesrecht niet meer wordt gebruikt, lijken deze rollen in Nederland niet heel erg voorzienbaar meer.

Inleiding

De inzet van Defensie en Justitie bij het bestrijden van zeeroof benadrukt nog eens dat er taken zijn waar Justitie en Defensie voor een gezamenlijke opdracht staan. Het onderwerp zeeroof is niet uniek voor deze samenwerking; we zien dit ook terug bij de drugsbestrijdingsoperaties in de West of de inzet van de krijgsmacht in nationale taken ter ondersteuning van politieoptreden. Een gezamenlijke rol van Defensie en Justitie bestaat echter niet alleen tijdens vredesomstandigheden en ten aanzien van onderwerpen die een rechtshandvend karakter hebben, maar bestaat ook tijdens een gewapend conflict. Voor militaire operaties tijdens een gewapend conflict op zee is dit het geval wanneer het zogenaamde prijsrecht van toepassing is.

Het prijsrecht behoort tot het zeeoorlogsrecht, onderdeel van het humanitair oorlogsrecht, en omvat het geheel van belligerente rechten om tijdens een gewapend conflict op zee de koopvaardij van de tegenstander in beslag te kunnen nemen en neutrale staten beperkingen op te leggen ten aanzien van de lading die naar de tegenstander kan worden vervoerd.² Tot het prijsrecht behoren de leerstukken van het blokkaderecht, het contrabanderecht en het verbod op *unneutral service*.³ Wat deze drie leerstukken in essentie verbindt is ten eerste dat er een rechterlijke instantie is die zich dient te buigen over ondernomen militaire handelingen, en ten tweede het feit dat het prijsrecht wordt toegepast op de private eigendommen van de tegenstander, maar ook op die van neutralen. Dit tweede kenmerk maakt het eerste kenmerk noodzakelijk: terwijl het publieke eigendom (zoals een vijandige tank of oorlogsschip) van de tegenstander tijdens een gewapend conflict vrij is om

¹ Auteur is Universitair Docent aan de Nederlandse Defensie Academie. Dit stuk is op persoonlijk titel geschreven. De auteur dankt Hans Boddens Hosang voor zijn suggesties op een eerdere versie.

² Vgl. Van Hall: Het prijzenrecht geeft aan volgens welke regels en onder welke voorwaarden en omstandigheden, schepen en goederen tijdens een oorlog ten behoeve van een der oorlogvoerende partijen worden aangehouden en verbeurd verklaard. M.C. van Hall, *Eenige opmerkingen over het prijzenrecht zoals toegepast op de Nederlandsche goederen in den oorlog 1939-194, 1943*, p. 15.

³ *Unneutral service* is het verlenen van bijstand aan de vijand, cf. hoofdstuk IV, afdeling C van het Prijsreglement (Besluit van 3 juni 1940, Stb.A2).

in te nemen (buitrecht⁴), is het uitgangspunt dat ten aanzien van het innemen van private eigendommen van de tegenstander en neutralen op zee een nadere rechtelijke toetsing is vereist.⁵ De uitoefening van het prijsrecht voorziet dus in een rol voor zowel Defensie als Justitie.

Het globale idee waar het prijsrecht op toeziet is als volgt: koopvaardij schepen die tijdens een gewapend conflict onder de vlag van de tegenstander varen en koopvaardij schepen die onder een neutrale vlag varen en contrabande⁶ aan boord hebben, een blokkade doorbreken of het verbod op *unneutral service* schenden, kunnen gevisiteerd, onderzocht en aangehouden (prijsmaking⁷) worden door één van de strijdende partijen. Het schip, de lading en de bemanning worden vervolgens opgebracht in een haven alwaar 'de prijs' wordt voorgelegd aan een rechter (de prijsrechter). Indien de rechter het schip en/of goederen verbeurd verklaart (prijsverklaring) gaat het schip en/of lading over in het eigendom van de staat die het in beslag heeft genomen. De bemanning van een koopvaardij schip van de tegenstander kan in beginsel⁸ volgens het Krijgsgevangenenverdrag (Geneefse Conventie (GC)III) krijgsgevangenen worden gemaakt.⁹ De bemanning van een neutraal schip komt dat lot niet toe.¹⁰ Indien volgens de prijsrechter de prijsmaking onrechtmatig blijkt wordt alles vrijgegeven, eventueel met vergoeding van de opgelopen schade. Het prijsrecht heeft dus betrekking op het proces van enerzijds de prijsmaking op zee door Defensie en anderzijds de prijsverklaring door Justitie. Aan de uitoefening van het prijsrecht tijdens de Tweede Wereldoorlog over 31 schepen, hield Nederland uiteindelijk een baat van 32.143.701 gulden en 43 cent over.¹¹

De term prijsrecht klinkt (net als zeeroof dit tot enkele jaren geleden deed) alsof het onderwerp eerder tot de rechtsgeschiedenis behoort dan tot contemporaine militaire operaties. De vraag is of het voorzienbaar is dat deze gezamenlijke rol door Justitie en Defensie ten aanzien van het prijsrecht nog wordt uitgeoefend. Deze bijdrage plaats enkele opmerkingen ten aanzien

⁴ Zie over het verschil tussen buitrecht (*booty*) en prijsrecht (*prize*): Y. Dinstein, *The conduct of hostilities under the law of international armed conflict*, Cambridge: Cambridge University Press 2005, p. 215-216. De kern is dat bij buit het eigendom zonder rechterlijke tussenkomst overgaat op de tegenstander.

⁵ C.J. Colombos, *The International law of the sea*, Longmans 1962, par. 925. Dit veronderstelt overigens een onderliggend principe dat private goederen op zee vatbaar zijn voor inbeslagname.

⁶ Contrabande zijn goederen die niet aan de tegenstander geleverd mogen worden omdat het de tegenstander kan versterken. In essentie wordt contrabande bepaald door zowel de aard als de bestemming van een goed.

⁷ J.P.A. François, *Grondlijnen van het volkenrecht*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1954, p. 789.

⁸ Voor zover er geen andere bepalingen zijn in het internationale recht die gunstiger zijn voor de bemanning.

⁹ Artikel 4 lid 5 GC III. Uit dit artikel vloeit ook de gedachte voort dat de oorspronkelijke bemanning niet kan worden gedwongen om het schip naar een haven te varen, omdat krijgsgevangenen niet mogen worden ingezet voor militaire doeleinden van de tegenstander. In plaats daarvan wordt een prijsbemanning aan boord gezet.

¹⁰ Ten eerste omdat GC III alleen toeziet op bemanning van schepen van de strijdende partijen. Ten tweede omdat de maatregelen tegen schepen van neutrale staten zich richten tegen schip en goed, maar niet tegen de bemanning. Maatregelen tegen deze bemanning kunnen misschien wel genomen worden indien kan worden aangetoond dat de bemanning van een neutraal koopvaardij schip rechtstreeks heeft deelgenomen aan de vijandelijkheden.

¹¹ In 1942 (Stb. C 45, 7 mei 1942) werd een Staatsprijfsfonds ingesteld (inwerkingtreding op 22 december 1949, Stb. J 563) om de baten en lasten te verrekenen die betrekking hadden op de uitoefening van het prijsrecht. Dit fonds is in 1967 weer opgeheven. Kamerstukken 1966/67 - 9019 (R580), nr 3. Dit kamerstuk geeft aan dat er 31 schepen zijn prijsverklaard of in aanmerking daarvoor kwamen. Suriname 1; Nederlandse Antillen 8; Nederlands-Indië 22.

van deze vraag aan de hand van de volgende drie punten: het gebrek aan geldende Nederlandse prijs(proces) wetgeving, het gebruik van het prijsrecht in recente praktijk en de toepasselijkheid van het prijsrecht in huidige maritieme operaties.

I. Het gebrek aan geldende prijs(proces)wetgeving

Het Nederlandse prijs(proces)recht

Pogingen om het prijsrecht internationaalrechtelijk uitputtend te regelen zijn tot op heden grotendeels mislukt¹². Afgezien van een enkel verdrag, tot stand gekomen na de Krimoorlog¹³ of tijdens de tweede Haagse Conferentie¹⁴ is prijsrecht internationaalrechtelijk voornamelijk gebaseerd op gewoonterecht. Het prijsrecht is meer ontwikkeld via nationale prijswetgeving en nationale jurisprudentie.¹⁵ De vraag rijst daarmee of er momenteel zoets bestaat als Nederlandse prijs(proces)recht.

Materieel en formeel prijsrecht

Het prijsrecht kan onderverdeeld worden in het gebruikelijke juridische onderscheid tussen materieel en formeel prijsrecht. Het materiële prijsrecht gaat onder meer in op waar, tegenover wie en onder welke voorwaarden het prijsrecht kan worden toegepast. Het gaat hier bijvoorbeeld om de eisen aan het leggen van een blokkade of welke goederen als contrabande beschouwd kunnen worden. Het formeel prijsrecht betreft onder meer de bevoegdheden, organisatie en procesrecht van een prijsgerecht. Het gaat bijvoorbeeld in op welke rechter bevoegd is en waarover kan worden rechtgesproken, wat de samenstelling van het prijsgerecht is en welke belanghebbenden zich kunnen melden bij een prijsgerecht.

Het prijsrecht kent ook nog het 'prijspolitierrecht'. Dit zijn de bepalingen die de wijze waarop het materiële recht op zee wordt geëffectueerd beschrijven. Hiermee wordt het toepassen van dwangmiddelen, zoals het recht van visitatie, onderzoek en inbeslagname of het gebruik van geweld, bedoeld. Een commandant van een oorlogsschip moet bijvoorbeeld eerst een redelijk vermoeden hebben dat een schip contrabande vervoert voordat een neutraal koopvaarderschip *zonder* toestemming van de vlaggenstaat mag worden gevisiteerd. Bij verzet tegen een visitatie mag geweld worden gebruikt. Het prijspolitierrecht wordt door Verzijl tot het formeel prijsrecht gerekend¹⁶.

Hoewel in 1935 een commissie onder voorzitterschap van J. Limburg was samengesteld die het toen geldende materiële en formele prijsrecht voor het gehele Koninkrijk moest vernieu-

¹² Zowel de Londense Zeerechtdoelverklaring van 1909 als het Verdrag nopens het internationaal prijzenhof (1907) zijn nooit geratificeerd. Het eerste verdrag zou het materiële prijsrecht op internationaal niveau hebben vastgelegd, terwijl het prijzenhof een internationale beroepsinstantie zou bieden voor prijszaken.

¹³ Verklaring van Parijs (16 april 1856). Stb. 1908, 325. Bevat de enige verdragsregel met betrekking tot de blokkade, namelijk dat een blokkade effectief moet zijn om verbindend te zijn.

¹⁴ Haagse Conventie (XI) Nopens zekere beperkingen van de uitoefening van het prijsrecht in de zeeoorlog. Stb. 1910, 73.

¹⁵ E. Lijnzaad, 'Het Haagsche zeeoorlogsrecht van 1907 vandaag', in *Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Internationaal Recht*, (135) 2007, p. 99-129, 110.

¹⁶ J.H.W. Verzijl, *Het prijsrecht tegenover neutralen in den wereldoorlog van 1914 en volgende jaren*, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff 1917, p. 2.

wen en completeren, was het wetsontwerp bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog nog niet aangenomen.¹⁷ Ook na de oorlog is het ontwerp nooit wet geworden. Van een volledig of compleet Nederlands prijsrechtstelsel met een rijksbrede geldigheid is in de recente geschiedenis derhalve nooit sprake geweest.

Het prijsprocesrecht

De enige regel van prijsprocesrecht was de aanwijzing van de Hoge Raad om te oordelen over prijs- en buit zaken.¹⁸ Dat is zo gebleven tot de reorganisatie van de Wet op de Rechterlijke Organisatie (Wet RO) in 2002. Sindsdien is deze competentie afgeschaft.¹⁹ Misschien toevallig, maar wel opvallend toch, is dat dit plaatsvond op het moment dat de regering voor het eerst sinds jaren weer eens het zeeoorlogsrecht van toepassing achtte en de Nederlandse oorlogsschepen tijdens Operatie *Enduring Freedom* (OEF) uitrustte met het recht van visitatie en onderzoek van neutrale koopvaardij schepen. Dat vanuit Justitie gezien het schrappen van deze competentie misschien wel niet zo onlogisch is, zou het de volgende twee redenen kunnen hebben:

De eerste reden zou kunnen zijn dat er slechts één zaak voor de Hoge Raad is gekomen sinds de functie van prijsrechter aan deze instantie in 1838 is toebedeeld. In 1956²⁰, en in 1959²¹ in revisie, boog de Hoge Raad zich over de ss. *Nyugat*. Hoewel deze zaak een *classic* betreft in de jurisprudentie over de doorwerking van het internationaal gewoonterecht in de nationale rechtsorde, wordt het feit dat het een prijszaak betreft niet of nauwelijks onderstreept. De *Nyugat* betrof een Hongaars stoomschip dat op 13 april 1941 in de Timor-zee door *Hr. Ms. Kortenaer* werd prijsgemaakt en naar Soerabaja werd opgebracht. De prijsverklaring van de *Nyugat* was echter blijven steken, onder meer vanwege de Japanse inval in Nederlands-Indië. De eigenaresse van het schip vond dat de prijsmaking onrechtmatig was, bracht de zaak aan bij de Hoge Raad en vroeg om een schadevergoeding. De staat vroeg alsnog om prijsverklaring.²²

De tweede reden zou het ontbreken van procesrecht voor prijszaken in de vorm van een prijsgedingreglement kunnen zijn. In z'n algemeenheid heeft een prijszaak een civielrechtelijk karakter waarin de prijsmaker (de staat), vertegenwoordigd door de prijscommissaris, en de belanghebbenden tegenover elkaar staan. Hoewel artikel 89 Wet RO (oud) aangaf dat de Hoge Raad in eerste aanleg kon kennisnemen van prijszaken, vond de Hoge Raad in de *Nyugat*-zaak dat zonder een prijsgedingreglement er geen prijsverklaring kon worden uitgesproken. De vordering van de staat het schip prijs te verklaren werd daarom niet-ontvankelijk verklaard. Tegelijkertijd werd ook geen schadevergoeding toegekend.

¹⁷ Zie over deze ontwerp wet: J.H. Zeeman, *Het Nederlands Neutraliteits- en prijsrecht, deel I*, Den Haag: Ministerie van buitenlandse zaken 1953.

¹⁸ Was geregeld in artikel 89 Wet RO (oud).

¹⁹ Ook de mogelijkheid van revisie tegen de uitspraak in eerste aanleg van de HR is afgeschaft.

²⁰ HR 13 januari 1956, NJ 1956, 141 (*Nyugat I*).

²¹ HR 6 maart 1959, NJ 1962, 2 (*Nyugat II*).

²² Zie uitgebreid over deze zaak: J. Hoogstad, *Nederlands Prijsrecht tijdens de Tweede Wereldoorlog. Een onderzoek naar de rechtmatigheid van het prijsnemen van het Hongaarse koopvaardij schip de Nyugat door een Nederlandse marineschip tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Rotterdam: afstudeerscriptie Universiteit Rotterdam 2011.

Van de 31 eerder aangehaalde schepen zijn de meeste wel voor een gerechtshof in de overzeese gebieden terechtgekomen, waarvoor wel prijsgedingreglementen waren aangenomen,²³ zoals het prijsgedingreglement voor Nederlands-Indië uit 1941 (dat overigens pas na de prijsmaking van de *Nyugat* in werking is getreden).²⁴ Dit reglement schreef een aparte kamer voor het prijsrecht (prijskamer) voor.²⁵

Het Prijsreglement

Anders dan de gefragmenteerde vaststelling van het prijsprocesrecht werd in 1940 per noodwet een prijsreglement vastgesteld dat het materiële prijsrecht en het prijspolitieright voor het gehele Koninkrijk vaststelde.²⁶ Het Prijsreglement is interessant omdat hierin gedetailleerd is weergegeven wat volgens Nederland als het geldende materiële zeeoorlogsrecht had te gelden. Het Prijsreglement is tijdens de oorlog een enkele keer gewijzigd.²⁷ Terwijl de leerstukken van het contrabanderecht en *unneutral service* wel worden beschreven, komt het blokkaderecht overigens niet voor in het Prijsreglement.

Maar is het Prijsreglement anno nu nog geldig? Een zoekslag in de geldende wetgeving doet vermoeden van niet, maar tot op heden is het niet gelukt om met zekerheid vast te stellen wat de status is van het Prijsreglement. Somers schreef recent in een stuk over het Belgisch prijsgerecht dat de Nederlandse prijsrechter niet meer bestaat *omdat* een prijsreglement ontbreekt op basis waarvan een prijsrechter zou kunnen rechtspreken.²⁸ Maar misschien bedoelde hij tegen de achtergrond van de *Nyugat*-zaak een prijsgedingreglement in plaats van een prijsreglement. De *Nyugat*-zaak werd nog wel beheerst door het Prijsreglement. De meest recente bron mij bekend is een voorschrift van de Koninklijke Marine, geschreven door Mouton dat in 1991 nog van kracht lijkt te zijn en zich baseert op het Prijsreglement.²⁹

Als het Prijsreglement nog steeds geldt, dan is het de vraag of dit in huidige militaire operaties zonder meer kan worden toegepast. Het prijsreglement is op een aantal punten verouderd en komt niet meer overeen met het VN-zeerechtverdrag, zoals artikel 13 dat bepaalt dat de territoriale zee 3 zeemijl breed is. Ook over bijvoorbeeld de noodzaak van het onderscheid

²³ In het *Nyugat* I arrest wordt aangegeven dat: ... dat een dergelijke regeling in de voor het voormalig Nederlands-Indië, Suriname en Curaçao uitgevaardigde prijsgedingreglementen is neergelegd... (NJ 1956, 141, p. 309).

²⁴ Ned. Ind. Staatscourant van 6 juni 1941, 160.

²⁵ Artikel 3 Prijsgedingreglement 1941. LTZI dr. Zeeman, tijdens de Tweede Wereldoorlog substituu-prijscommissaris in Nederlands-Indië, geeft overigens aan dat als lid van de prijskamer ook een lid van de marine optrad. Zeeman (n. 17), 208 en 212. LTZI Nijland, instructeur aan het KIM in 1905 schreef dat: 'Niet zelden worden in de prijsgerichten hoofdofficieren der oorlogsmarine als leden benoemd; doch de meerderheid dient uit bekwame rechtsgeleerden te bestaan...'. J.F. Nijland, *Handleiding bij de beoefening van het internationaal zeerecht*, Den Helder: C. de Boer jr. 1905, p. 317.

²⁶ Prijsreglement voor het Koninkrijk der Nederlanden van 3 juni 1940 (Stb. A2 bijlage 8).

²⁷ Koninklijke besluiten van 10 juli 1941 (Stb. B 58) en van 7 januari 1942 (Stb. C 1).

²⁸ E. Somers, 'Wet 26 augustus 1919 tot inrichting van het Prijsgerecht', in *Larcier Wet en Duiding. Economisch recht*, (4) 2013, p. 322-324. Het Belgische prijsgerecht bestaat volgens Somers nog wel maar is alleen in de Eerste Wereldoorlog bij elkaar gekomen; daarna nooit meer.

²⁹ M.W. Mouton, *Instructie betreffende de toepassing van het internationale en nationale zeeoorlogsrecht tijdens een oorlog waarin het Koninkrijk der Nederlanden is betrokken, ten dienste van commanderende officieren van de Koninklijke Marine* 1956. Verder vond ik nog het (oude) voorschrift VGVK 7, deel 2 waarin het Prijsreglement nog is opgenomen en waarin de laatste aanvulling in 1983 is gedaan. In de MP-bundels is het Prijsreglement niet opgenomen.

tussen absolute en conditionele contrabande bestaat discussie.³⁰ Maar meer fundamentele kwesties, zoals over de status van private vijandelijke goederen of geweldgebruik zijn misschien nog moeilijker te beantwoorden. Geldt bijvoorbeeld het uitgangspunt dat private goederen en schepen van de tegenstander op zee nog steeds zonder meer neembaar zijn *omdat* zij tot de tegenstander behoren?³¹ Kan feitelijk verzet van een koopvaardijchip van een neutrale staat tegen een visitatie worden beantwoord met geweldgebruik en prijsverklaring?³² De Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken suggereert ten aanzien van het geweldgebruik in zijn antwoord naar aanleiding van Kamervragen over de *Mavi Marmari* gebeurtenis in mei 2010 van wel:

“Onder het zeeoorlogsrecht zijn strijdende partijen bevoegd neutrale schepen te onderzoeken om vast te stellen of deze inderdaad neutraal zijn. Neutrale schepen hebben de plicht om een dergelijke inspectie toe te staan. Indien op redelijke gronden zou kunnen worden aangenomen dat vermeend neutrale schepen op het punt staan een blokkade te breken, mogen deze worden overgenomen. Indien er verzet wordt gepleegd hiertegen mag zo nodig met geweld worden opgetreden.”³³

2. Gebruik van het prijsrecht in recente statenpraktijk

Het Nederlandse prijs(proces)recht verkeert dus niet in optimale staat. Een andere invalshoek die belicht kan worden is de Nederlandse militaire praktijk. De enige recente operatie die daarvoor in aanmerking komt is OEF.³⁴ Tussen 2001 en 2006 achtte de regering het zeeoorlogsrecht toepasselijk op de deelnemende oorlogsschepen tijdens OEF.³⁵ Nederland achtte het voor de uitvoering van de operatie echter voldoende om slechts een mespuntje prijsrecht te gebruiken in het menu van bevoegdheden voor de oorlogsschepen. Alleen gedeeltes van het prijspolitierecht: autorisatie tot visitatie en onderzoek, maar niet de bevoegdheden om goederen of schepen prijs te maken en op te brengen, werd verleend.³⁶ Er is verder geen invulling gegeven aan het overige materieel prijsrecht, zoals het opstellen van contrabandelijsten. De situatie noopte ook niet tot het gebruik van andere onderdelen van het prijsrecht: schepen die onder Afghaanse vlag varen zijn zeer waarschijnlijk niet aanwezig zodat het innemen van de vijandelijke koopvaardij geen punt van aandacht was. Ook de blokkade, nu Afghanistan geen

³⁰ Zo schrijft het Australische Handboek (2006): *The distinction between absolute and conditional contraband is of declining importance, at least in major maritime conflicts, as there is a tendency to assume that all goods, which one party considers important enough to import during armed conflict must be of some value to its war effort.* (ADDP 06.4, par. 650).

³¹ Zie artikel 51 Prijsreglement: Vijandelijke schepen en luchtvaartuigen worden als zodanig prijsverklaard. Het San Remo Manual (SRM) meent van wel. Zie paragraaf 135 t/m 138 SRM.

³² Artikel 27 en 68 Prijsreglement.

³³ Handelingen II, 2009/10, aanhangsel nr. 2920. Dit betrof het antwoord op vraag 4: “Deelt u de mening dat het zeeoorlogsrecht sowieso slechts een inspectie van neutrale schepen toestaat en dat dit iets anders is dan enteren met commando’s?”

³⁴ Tijdens de Kosovo-crisis in 1999 werd de discussie gevoerd of oorlogsschepen in *Allied Force* de belligerente visitatie-bevoegdheden moesten krijgen om een olieboycot tegen Servië te handhaven, maar dit is naar mijn weten nooit uitgevoerd. Zie Kamerstukken II, 1998/99, 26 200V. nr. 75 (26 april 1999), p. 23.

³⁵ *Eindevaluatie deelname CTF-150*, 7 december 2005-3 mei 2006, 18 september 2006, p. 4.

³⁶ *Trouw*, 14 september 2004. Volgens de commandant in dit artikel is deze insteek gekozen om de kans te minimaliseren dat eventuele Nederlandse *detainees* in Guantánamo Bay terecht zouden komen omdat over de juridische status van deze personen (toen nog) onduidelijkheid heerste.

kuststaat is en het Taliban regime ook geen territorium aan de kust bezet had, was geen bruikbare methode.³⁷ Vanwege deze invulling van bevoegdheden, waarin de Nederlandse commandanten verdachte zaken uiteindelijk alleen rapporteerden, is ook aan het prijsprocesrecht niet toegekomen.

Naast de Nederlandse praktijk kan ook nog naar de praktijk van andere landen worden gekeken. Commodore Neil Brown³⁸ geeft met betrekking tot operatie *Iraqi Freedom* (2003) aan dat zowel het Verenigd Koninkrijk als Australië geen contrabandelijsten of prijsgerechtten hadden opgericht. De VS daarentegen maakte wel de nodige voorbereiding: 'A *contraband list was produced, US Courts to conduct prize court hearings and special commissioners were identified, and a concept of operations developed*.'³⁹ Hoewel de VS kennelijk voorbereid waren op eventuele prijsmakingen en prijsverklaringen, is volgens Brown hier echter nooit gebruik van gemaakt. Een ander voorbeeld is het *Freedom Flotilla* incident in mei 2010 waarin een aantal schepen door Israël werd aangehouden die de blokkade voor de kust van de Gaza trachtten te doorbreken en waarbij negen opvarenden aan boord van de *Mavi Marmara* het leven lieten. De vastgenomen schepen werden niet voor een prijsgerecht geleid⁴⁰ ook al was Israël er zelf van overtuigd dat het handelde op basis van het blokkaderecht. De schepen werden uiteindelijk vrijgelaten zonder dat een rechter zich over de prijsmaking heeft gebogen.

Deze voorbeelden geven aan dat het materieel en prijspolitie recht wel wordt gebruikt, maar het prijsprocesrecht niet. Het gaat m.i. echter te ver om op basis van deze praktijkvoorbeelden te concluderen dat de justitiële kant van het prijsrecht niet meer zal worden bewandeld. De situaties in recente operaties hebben daar in ieder geval niet toe geleid. Opvallend is wel de volgende zinsnede uit het *UK Manual of the laws of armed conflict*:

*The United Kingdom has not used prize courts for many years and is unlikely to do so in the future. Where a vessel or aircraft is captured by United Kingdom armed forces it will normally be deemed to be the property of Her Majesty's government.*⁴¹

Het handboek is een officiële publicatie van het Britse Ministerie van Defensie en mag derhalve gelden als een formele Britse positie. Andere handboeken over het oorlogsrecht zoals bijvoorbeeld de Duitse, Canadese, Amerikaanse en Australische houden nog wel vast

³⁷ Artikel I van de (niet-geratificeerde) Londense Zeerechtsdeclaratie staat niet alleen een blokkade tegen een kust van de vijandelijke staat toe, maar ook tegen een kust die bezet wordt door de tegenstander.

³⁸ Onder meer *Director Royal Navy Legal Services* geweest.

³⁹ N. Brown, 'Legal considerations in relation to maritime operations against Iraq', in P. Pedrozo (red.), *ILS* (86) Naval War College 2010, p. 127-137, 133.

⁴⁰ L. Susser, 'A wake up call at sea', *The Jerusalem Post*, 18 augustus 2010. www.jpost.com/JerusalemReport/Article.aspx?id=178868. Ook de verscheidene rapporten die over het incident zijn verschenen geven dit niet aan.

⁴¹ UK Ministry of Defence, *The Manual on the law of armed conflict*, Oxford: Oxford University Press 2005, par. 12.78.1. Opmerkelijk is dat dit standpunt niet wordt herhaald in het hoofdstuk (13) over maritieme operaties.

aan het idee dat een prijs voor een rechter moet komen.⁴² Het is echter de vraag of dit idee nog steeds verankering vindt in de respectievelijke nationale wetgevingen. Interessant is dat in de nieuwe maritieme doctrine *Grondslagen van het Maritieme Optreden* (GMO) bij de bespreking van het zeeoorlogsrecht (logischerwijs) de nadruk wordt gelegd op het materiële en prijspolitie recht, maar nog wel aangeeft dat het prijsmaken moet worden voltooid door een prijsgerecht.⁴³

3. Toepasselijkheid van het prijsrecht in huidige maritieme operaties

Een derde en laatste korte opmerking over de voorzienbaarheid van de uitoefening van een gezamenlijke rol van Justitie en Defensie ten aanzien van het prijsrecht kan gemaakt worden met betrekking tot de toepasselijkheid van het prijsrecht in maritieme operaties in het algemeen. De meeste operaties waaraan Nederland een bijdrage zal leveren zullen gebaseerd zijn op een VN-mandaat. De vraag is in hoeverre het prijsrecht toepasselijk zal zijn in maritieme operaties die zijn gebaseerd op een VN-mandaat.

Bij maritieme embargo operaties⁴⁴ waarin de VN-Veiligheidsraad een autorisatie afgeeft om schepen te kunnen aanhouden en gesanctioneerde goederen in beslag te kunnen nemen, zal, hoewel het praktisch gezien dezelfde handelingen zijn, het prijsrecht waarschijnlijk niet aan de orde komen omdat in dergelijke operaties doorgaans de drempel van een situatie van gewapend conflict in de zin van het oorlogsrecht niet gehaald zal worden. De grondslag en het mandaat voor inbeslagname van goederen tijdens een embargo operatie zal in de resolutie zelf verwoord zijn.

Moeilijker is de situatie waarin een VN-mandaat bestaat dat *all necessary means* autoriseert en de feitelijke situatie kan worden bestempeld als een gewapend conflict. Dit laatste biedt toegang tot de belligerente rechten van het zeeoorlogsrecht, waaronder het prijsrecht.⁴⁵ Kunnen de bevoegdheden die voortvloeien uit een operationele vertaling van *all necessary means* ook inhouden dat het prijsrecht wordt uitgeoefend? Het feit dat artikel 42 VN-Handvest het gebruik van een blokkade als mogelijkheid noemt doet vermoeden van wel. Welke bevoegdheden oorlogsschepen krijgen zal in de context van welke methoden en middelen onder de specifieke situatie noodzakelijk zullen zijn om het mandaat succesvol te kunnen vervullen moeten worden beantwoord. Twee bijkomende vragen daarbij kunnen onder meer zijn of de uitoefening van de justitiële kant van het prijsrecht ook nodig of in lijn zal zijn met het doel van de onderliggende resolutie, en wie of welke instantie tot prijsverklaring kan overgaan, zou de situatie dat nopen. Een dergelijke situatie had aan de orde kunnen zijn voor oorlogsschepen die deelnamen aan het beschermingsmandaat uit VN-Res. 1973 (2011) tijdens het Libië-conflict, maar heeft niet plaatsgevonden.

⁴² Deze handboeken zijn te vinden op de website van het Amerikaanse *Naval War College*: <http://usnwc.libguides.com/content.php?pid=324502&sid=2759900>.

⁴³ *Grondslagen van het Maritieme Optreden*, conceptversie 2.6, par. 2.7.1.3. Ik neem hierbij aan dat in de finale versie deze zinsnede niet is/wordt weggestreept.

⁴⁴ Uitgebreid hierover M.D. Fink, 'Maritime embargo operations: naval implementation of UN sanctions at sea under articles 41 and 42 of the UN-Charter', in *NILR (LX)* 2013, p. 73-92.

⁴⁵ Artikel 14 Prijsreglement geeft aan dat: Het prijsrecht kan uitsluitend uitgeoefend worden gedurende de tijd, dat het Koninkrijk der Nederlanden zich in staat van oorlog of gewapend conflict bevindt met een andere mogendheid.

Conclusie

Zullen Justitie en Defensie tijdens een gewapend conflict op zee nog een gezamenlijke rol hebben in de uitvoering van het prijsrecht? De aanwijzingen in de Nederlandse wetgeving en de praktijk lijken daar op dit moment niet bijzonder gunstig voor te zijn.

Tegelijkertijd blijven toonaangevende schrijvers menen dat *'There is no evidence in State practice or in legal writings that the traditional Maxim "Toute prise doit être jugée" has become obsolete by desuetude'*⁴⁶. Zowel de San Remo Manual⁴⁷ als de GMO heeft de prijsrechter ook nog niet opgegeven. Uit huidige conflicten blijkt dat de inzet van het materieel prijsrecht en het politierecht niet tot het verleden behoort; evenmin als het idee van economische oorlogvoering. De blokkade voor de kust van de Gaza-strook ligt er nog steeds en zoals de bijdrage van majoor Aaron⁴⁸ duidelijk maakt, de insteek van de VS blijft dat economische objecten die een directe bijdrage leveren aan de oorlogsinspanningen een legitiem militair doel kunnen zijn. Tegen die achtergrond sluit ik me voor wat betreft het prijsrecht voorlopig aan bij Von Heinegg, die meent dat: *'If the weakening of the enemy's economy is considered a legitimate goal, the law would be incomplete when it lacked rules relating to measures taken against neutral merchant shipping'*⁴⁹, waarin mogelijk ook een waarschuwing gelezen kan worden. Dat het prijsprocesrecht in recente operaties niet is ingezet betekent niet dat dit in de toekomst niet zal plaatsvinden.

Professor Winkel schreef in 2011 in het *Nederlands Juristenblad* dat er bij Buitenlandse Zaken, het KIM en de KMA al heel lang geen aandacht meer werd besteed aan het prijsrecht.⁵⁰ Dat kan ik voor de laatste twee inderdaad niet geheel ontkennen. Hopelijk heb ik hiermee een kleine bijdrage geleverd om het prijsrecht weer even in de schijnwerpers te zetten.⁵¹

⁴⁶ W. Heintschel von Heinegg, 'The current state of the law of naval warfare: A fresh look at the San Remo Manual', in A.M. Helm (red.), *ILS*, (82) Naval War College 2006, p. 269-296.

⁴⁷ L. Doswald-Beck (red.), *San Remo manual on international law applicable to armed conflicts at sea* (1995), p. 208-220.

⁴⁸ M.R. Aaron, 'Naar een universele uitleg van een militair doel', in *MRT* (4) 2013, p. 117-126.

⁴⁹ W. Heintschel von Heinegg, 'The law of armed conflict at sea', in D. Fleck, *The handbook of humanitarian law in armed conflict*, Oxford: Oxford University press 2003, p. 405-483, 405.

⁵⁰ L. Winkel, J. Hoogstad, 'Waar is het prijsrecht gebleven', in *NJB* 2011, p. 2094. Auteurs vonden dat de competentie van prijsrechter moet blijven bestaan in de context van het bestrijden van zeeroof. Die redenering lijkt me alleen logisch als ook de kaapvaart weer legitiem wordt, wat ik weinig kans geef.

⁵¹ De enige bijdrage in het MRT die ik gevonden heb en het prijsprocesrecht noemt is de bijdrage van Hamersma in deel III uit 1907/1908. G.H. Hamersma, 'Vergelijkende beschouwing over de eerbiediging van den particulieren eigendom in den landoorlog en in den zeeoorlog', p. 339-361.